

Examensarbeten inom Landskapsingenjörsprogrammet
2008 : 9

Vattenträdgården i Norrvikens trädgårdar

- Historia, restaurering och utveckling

Sabina Nielsen

LTJ- fakulteten
SLU, Alnarp
ISSN 1651-8160

Förord

Detta är ett examensarbete inom Landskapsingenjörsprogrammet på Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU) i Alnarp. Arbetet är skrivet på B-nivå inom ämnesområdet landskapsplanering för fakulteten för Landskapsplanering, Trädgårds- och Jordbruksvetenskap/ LTJ-fakulteten, område landskapsutveckling. Examensarbetet omfattar 15 högskolepoäng.

Handledare: Mark Huisman

Biträdande examinator: Rune Bengtsson

Jag vill tacka Anette Åkerström från Trädgårds Akademin, Gjertrud Flote Rosén, Birger Ekenstierna, Carl Abelin samt Tomas Peterson och Lena Göranson från Gamla Båstads arkiv för att ni tog er tid och har varit behjälpliga vid frågor under mitt examensarbete. Jag vill även rikta ett stort tack till min handledare Mark Husiman samt min familj och mina vänner för ert stöd under resans gång.

Alnarp 20080214

Sabina Nielsen

Sammanfattning

Norrvikens trädgårdar utanför Båstad, skapad av Rudolf Abelin, är en park som ligger många varmt om hjärtat och det även mig. Trädgården har lidit av dålig ekonomi ända sedan den skapades och där av förfallit en hel del. Nu håller man på att utarbeta nya förslag till att kunna bringa inkomster till trädgården.

Norrvikens trädgårdar var Rudolf Abelins andra trädgård i livet och han ägnade hela sin själ åt den. Det är en stor trädgård som består av flera olika delar. Trädgården är uppbyggd med en huvudaxel och två sekundära axlar. Den delen jag valde att se närmare på var Vattenträdgården, trädgårdens andra huvudaxel upp över Hallandsåsen. Vattenträdgården var den del av trädgården som Rudolf Abelin inte hann bli färdig med innan han gick bort. Mitt syfte har varit att utarbeta en utvecklingsplan med ett historiskt perspektiv över Vattenträdgården.

Abelin fick sin inspiration ifrån sina utlandsresor och då främst från Italiens renässans- och barockträdgårdar. För att ta tillvara på trädgården och utveckla den är det viktigt att man ser till platsens historia och Abelins tankar när han skapade den. Förr hade vattenträdgården en väl fungerade vattentrappa. Den verkade som en tydlig siktlinje uppför åsen och hade fina parterrer. Idag fungerar inte dammarna ordentligt och växtmaterialet har ändrat sig en hel del. Buxbomsparterrerna och idegransalléerna är bland annat borta och det har ändrat platsens karaktär och uttryck.

Jag har arbetat fram mitt förslag genom intervjuer, litteraturstudie och gammalt bildmaterial. Litteraturstudien är baserad på text som Abelin själv skrivit. Med hans tankar och visioner om trädgården samt gammalt bildmaterial från hans ledande tid i trädgården har jag gjort ett återskapande förslag till framtiden. Mitt förslag återger platsen den karaktär som den hade då Rudolf Abelin skapade den genom att bevara kontakten med den omgivande naturen men ändå tydligt visa skillnaden mellan natur och trädgård. Att förstärka terrasserna i trädgården genom att plantera in de idegransalléer och buxbomsparterrer som fallit bort i tidens gång samt att understryka hur viktig och central vattentrappan är i denna trädgård.

Innehållsförteckning

INLEDNING	1
Bakgrund	1
Syfte	2
Avgränsning	2
METOD OCH MATERIAL	3
VATTENTRÄDGÅRDEN OCH UTSIKTSSTIGEN IDAG	4
Två nutida trädgårdsmästare berättar	10
NORRVIKENS TRÄDGÅRDARS HISTORIK	13
Rudolf Abelins historia	13
Norrvikens trädgårdars födelse	14
Ekonomi och utvecklingen	15
SKAPANDET AV DEN ITALIENSKA VATTENTRÄDGÅRDEN	17
Trädgårdens gamla utseende versus framtiden	19
UTVECKLINGSPLAN	24
Överväganden och ställningstagande	24
Trädgårdens utseende idag	26
Mitt förslag till framtiden	27
SLUTORD	29
KÄLLFÖRTECKNING	30

Inledning

Bakgrund

Trädgårdsyrket har alltid varit mitt stora intresse men det blev min passion först då jag fick chansen att praktisera i Norrvikens trädgårdar. Denna trädgård öppnade ögonen för mig. En magisk trädgårdsvärld som jag bara trodde fanns i sagornas värld. De veckorna jag hade praktik spenderade jag många timmar i trädgården även på min fritid. Det var under mina fria stunder som jag kunde gå på upptäcktsjakt. Att kunna se vad som en gång varit och känna doften av trädgårdsdrömmar var som ett spännande äventyr att vandra omkring i. Den del av trädgården som är min absoluta favorit är den italienska vattenträdgården och dess helhet med rododendron, *Rhododendron 'Catawbiense Grandiflorum'* och hortensior, *Hydrangea macrophylla*. Hortensior som jag själv har varit med och planterat år 2002. Från vattenträdgården kan man vandra längst upp på hallandåsen och få en vacker utblick över trädgården och havsbukten utanför. Nästan allra längst upp på åsen finns en stig in i skogen längs åsens kant som man kan vandra där bland bokarna strax intill åsens kant. Det är otroligt vackert och harmoniskt att vandra där. En sådan givande och vacker plats vill jag aldrig ska tyna bort. Detta är mitt smultronställe och det känns ytters viktigt att bevara och utveckla. Det är en plats för drömmar. Det är viktigt att inte fel ingrepp görs. Det måste vara en varsam hand som formar i det redan uppvuxna. Den värsta tanken skulle vara att ingrepp som kan göra skada kommer att ske. För att ha ett finger med i spelet och möjligtvis förhindra detta vill jag skriva detta examensarbete. Planerna för utvecklingen av trädgårdens ekonomi gör att en hel del byggnationer kommer att göras i utkanterna av trädgården. Detta kan komma till att förändra trädgårdens uttryck en hel del. Så vitt jag vet idag, finns det inga stora planer för den norra delen av trädgården. Denna del vill jag hålla ett tag om och bära fram Rudolf Abelins tankar för att göra hans verk levande för många år ännu i framtiden. Norrvikens trädgårdar har i många år haft problem med ekonomin. Att få in tillräckligt med pengar till skötseln har varit ett stort bekymmer. Peab har nu gått in som köpare och vill göra en stor satsning runt om parken i spaanläggning och hotell, så att dessa byggnader kan stå för inkomsten. Där kommer mitt arbete perfekt in i tiden. Jag har varit i kontakt med Anette Åkerström från Trädgårdsakademin AB som är inhyrd konsult åt PEAB för den gröna delen av arbetet på Norrviken. Detta för att kunna göra ett arbete som kan komma dem och framtiden till nytta.

Syfte

Att utarbeta en utvecklingsplan med utgångspunkt i ett historiskt perspektiv över vattenträdgården.

Två frågeställningar utifrån historia, nutid och framtiden. Tanken med arbetet är att binda samman historien med nutiden och inte låta ursprungsidén gå förlorad.

Frågeställningar.

Historia: Hur ser Norrvikens historik ut? Vad var Abelins tanke och strävan?

Nutid: Vad behöver göras på kortare och längre sikt för att platsen skall återfå den karaktär Abelin eftersträvat?

Avgränsning

Jag avgränsar mig i mitt arbete genom att endast se närmare på en del av trädgården.

Denna del blir vattenträdgården och till viss del den stig som löper längst med

Hallandsåsen. Tanken var först att även inrikta arbetet och göra en utvecklingsplan för stigen. När arbetet började lida mot sitt slut så bestämde jag och min handledare att detta skulle bli för mycket så stigen berörs inte lika mycket som ursprungstanken var.

Jag försöker få tag på de personer som är intressanta att intervjua. Men skulle vissa bli allt för svåra att få tag på, så nöjer jag mig med dem jag får kontakt med. Jag kommer inte jämföra trädgården med andra trädgårdar än just den som Rudolf Abelin fått sin inspiration ifrån. Jag kommer inte heller gå in på vem som har äganderätten över marken idag och vem det är som betalar.

Metod och material

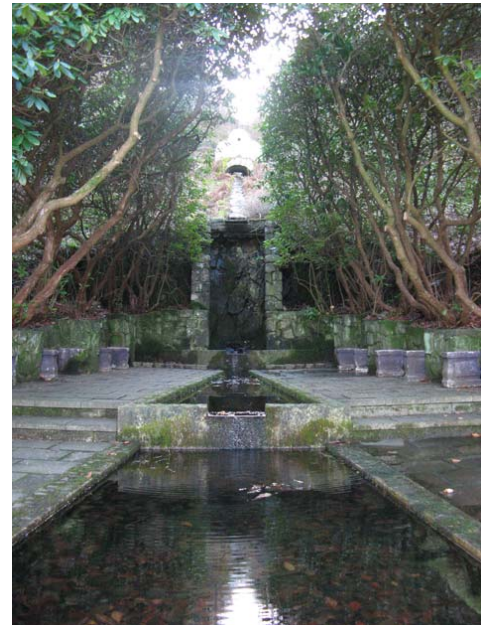
Mitt arbete är en historisk eftersökning om Abelins tankar och idéer med inriktning på vattenträdgården och stigen längst med Hallandsåsen. Denna del är förfallen och det kan finnas risk att Abelins tanke har gått förlorad på vägen så en del av mitt arbete har varit att ta reda på vad som behöver göras och vilka möjligheter det finns för utveckling. Arbetet är baserat på en litteraturstudie, intervjuer och gammalt bildmaterial. Jag har försökt ta reda på Abelins tankar och mål med Norrviken och specifikt vattenträdgården, då det var den delen som inte hann bli färdig innan han gick bort. Litteraturstudien är baserad på de viktiga tidskrifterna för Norrvikens trädgårdar skrivna år 1924-1927. Detta är text som Rudolf Abelin skrivit själv. Den enda som har lagt till är Olle Phil, Abelins reviderare som senare dog 1927. Efter hans död utkom inga fler tidskrifter. Detta är synd, då det verkar som om att den sista delen fattas och denna skulle antagligen ha handlat om vattenträdgården samt resterande delar av trädgården. Det som står om vattenträdgården i tidskrifterna mellan 1924-27 är mycket begränsat. Rudolf Abelin har hunnit berätta om samtliga viktiga vitala delar av parken förutom just vattenträdgården. Detta insåg jag efter att ha läst en sammanbindning av samtliga tidskrifter som jag lånat på biblioteket. Att hitta annan text om vattenträdgårdens skapelse och idéer var svårt. Det gick inte att hitta några flera ritningar eller övriga väsentliga textkällor under den korta period jag hade att skriva mitt examensarbete. Jag har till stor del fått förlita mig på gammalt bildmaterial för att kunna slutföra mitt arbete. Bild materialet hittade jag genom kontakt med Lena Göranson och Tomas Peterson som har hand om föreningen Gamla Båstads arkiv. Jag har även haft kontakt med Carl Abelin, Hilds son och Rudolf Abelins barnbarn, han hade en hel del mer bildmaterial men tiden var för knapp. De intervjuer som gjorts har blivit till en intervju med Gjertrud Flote Rosen – var trädgårdsmästare år 2002 då jag praktiserade i parken, och Birger Ekestierna – Trädgårdsmästare i parken idag. Detta är viktiga nyckelpersoner med inflytande och viktiga kunskaper om parken. De personer jag förövrigt försökt komma i kontakt med och som hade varit viktiga för mitt arbete var Tage Andersen – Blomsterkonstnären som verkade i parken mellan Gjertrud och Birger och Ulf Nordfjell – Landskapsarkitekt. Han har arbetat i trädgården med Gjertrud och gjort en utvecklingsplan till parken år 2001, åt Båstads kommun. Tage Andersens assistent svarade på mina mail att det var för nära in på hans farväl av Norrvikens trädgårdar för Tage Andersen att prata om Norrviken samt att han för övrigt inte hade tid då han höll på med en ny utställning. Till Ulf Nordfjell skrev jag ett mail som jag aldrig fick svar på. Han är också en upptagen man och möjligheten att jag inte skulle få tag i honom var väntad. Det jag använt mig av utöver litteraturstudie, intervjuer och bildmaterial, är att se hur skicket i trädgården är idag. Jag har gjort en inventering av vegetationen och anläggningarna av de delarna som är aktuella för mitt arbete. Ingen djupgående inventering har gjorts utan jag har bara tittat på det som varit synligt för ögat. Detta för att kunna se skillnaden mellan förr och nu. Sammanställningen av det jag kommit fram till har blivit till en utvecklingsplan över hur vattenträdgården kan se ut i framtiden. Jag gjort förslaget efter hur det sett ut under Abelins verkande tid samt min tolkning om hur han skulle vilja ha utvecklat trädgården, då jag inte kan utesluta mig att inte ha tolkat hans meningar och tyckelser fel blir denna utvecklingsplanen min tolkning av trädgårdens framtid utifrån Abelins tankar.

Vattenträdgården och utsiktsstigen idag

Norrvikens trädgårdar är idag mycket eftersatt i skötseln och stora delar av trädgården har förfallit kraftigt. Vattenträdgården är i stort behov av reparationer, speciellt de hårda konstruktionerna. Dammarna är nära att rasa ihop och trapporna som leder upp för åsen har blivit för farliga att gå på. Jag var där den 7 februari 2008 och inventerade området jag skriver om. Birger Ekestierna följde mig upp genom vattenträdgården och berättade om de senaste insatserna och visade läckagen från dammarna. Vattenträdgården är trädgårdens östra siktlinje, se figur 1. Det är viktigt att den håller sina strama ytterlinjer som visar att detta är en tydlig axel i trädgården. Denna del av trädgården kan man dela upp i två delar; Den nedre, en stramare anlagd del med grottan, planteringar och tydliga mönster. Den övre delen är mera naturlig men ändå strikt med dess skarpa lövväggar som tydligt förstärker den dragna siktlinjen. Det viktiga genomgående temat som ger denna trädgårdsdel sitt namn, är den terasserade, stiliserade bergsbäcken. Vattnet som rinner ur åsens topp kommer från en naturlig bäck, som fångas och leds ner genom trädgården i olika former. Inspirationen kommer från den Italienska renässansens vattenträdgårdar och då speciellt ifrån Villa d'Este. Man kan dra tydliga jämförelser och det vita vattentemplet i den övre delen är karaktäristiskt. Vattnet i den nedre delen rinner som i den övre, från damm till damm, i varje steg ett vattenfall. Det som skiljer är att i den nedre delen är formerna på dammarna mer fria men innanför strama ramar av rabatter, grönska och grusgångar. I den nedre delen av vattenträdgården har en hel del beskäringsarbete gjorts under hösten 2007. Raderna med hortensior, *Hydrangea macrophylla*, som växer på var sida om dammarna i strama rabatter som bildar formen av en båge har förnygringsbeskurits. På motsatta sidan om grusgången har Rhododendronen, *Rhododendron 'Catawbiense Grandiflorum'* beskurits in kraftigt då den blivit för stor och växt ut över gångarna. Dammarna som är mycket bevuxna kommer inom snar framtid att rensas och slamsugas. Grottan, se figur 2, även den en viktig ingrediens tagen ifrån den Italienska renässansen, har gjutna dammar. Dessa dammar och dess plattbeläggning runt dem är avsmalnande in emot vattenfallet i grottans djup. Detta för att lura ögat så att grottan upplevs djupare än vad den verkligen är.

Figur 1. Vattenträdgården.

Figur 2. Grottan.

I från den övre delen kan man tydligt se det raka formspelet i axlar med huset som mitt. Man ser hur väl rhododendronen skapar ett tak över grottan. Vattnets gång ner för åsen syns tydligt i kontrast till den lite vildare marken runt om. Vattnet färdas på rännor i fallen mellan dammarna. Siktlinjen som under de senaste åren har vuxit igen av sly har röjts under hösten 2007, se figur 3. Det finns två dammar belägna i den övre delen under vattentemplet. De är rektangulära och ca två meter djupa, se figur 4. Här skapas det tryck som ger vattnet liv och kraft igenom trädgården. Dammarna är mycket dåliga och är i akut behov av omfattande reparationer. Den nedre har redan rasat in till viss del på sidorna och läcker kraftigt, se figur 5. Man har försökt att reparera den tillfälligt med hjälp av dammduk men läckaget är omfattande och den tillfälliga lösningen fungerar inte, se figur 5 och 6. Den övre dammen läcker inte lika kraftigt men behöver lika akut repareras.

Figur 3. Vy över grottan.

Figur 4. Dammarna under vattentemplet.

*Figur 5. Vy över dammarna,
Den nedre med akut läckage.*

Figur 6. Dammduken.

Mellan de rektangulära dammarna ser man en mindre rund damm och delar av vattenmekanismen övertvuxen av vegetation. Hur den fungerar och hur det borde se ut är svårt att veta då det är så övertvuxet och förfallet, se figur 7 och 8.

Figur 7. Mellan de rektangulära dammarna.

Figur 8. Den runda dammen.

Vattentemplet är en viktig del och tanken var att vattnet skulle rinna ner ifrån åsens topp igenom templet och trädgården, se figur 9. Man kan här tydligt se en tanke som aldrig hann bli klar. Bakom vattentemplet finns två mindre kuber som skulle bli fortsättningen på vattenterrasserna uppför åsen, se figur 10 och 11.

Figur 9. Vattentemplet.

Figur 10. Vattentemplens entré.

Figur 11. Ofärdiga kuber.

Figur 12. Trappan upp till utsikten.

Figur 13. Vy över vattenträdgården.

Figur 14. Vy över vattenträdgården.

Från vattentemplet kan man vandra på en brant trappa upp till en utsiktsplats med en bänk vid åsens topp, se figur 12 och 17. Man kan se olika vyer över vattenträdgården på vandringen upp, se figur 13 och 14. Trappan är brant och gjord i trä och på vissa ställen stenblock. Möjligtvis finns det en stentrappa i marken under de ställen där den är av trä, se figur 15 och 16.

Figur 15. Vy över trappan uppifrån.

Figur 16. Förtydligande av lutningen.

Figur 17. Utsiktsplatsen med bänk.

Från utsiktsplatsen går en stig in i skogen uppe på åsen. Denna stig löper längs med trädgården, hela vägen bort i nivå med entrén. Från stigen kan man se vyer och andra perspektiv över trädgården och havsbukten. Stigen går längs med kanten på åsen som sluttar väldigt brant, detta förstärker känslan på ett sådant promenadstråk. Att man står högt upp och ser ut över landskapet är något som upplevs som mycket härligt.

Figur 18. De exotiska inslagen på stigen.

Figur 19. Första vyn över utsikten.

När man viker av från utsiktsplatsen och börjar vandra på stigen så ser man inte omedelbart de vackra vyer som kommer, utan det är en bit däremellan och den lilla biten känns lång av förväntan, se figur 20. En av de första vyerna man kan se är Villa Abelin liggande nedanför med trädgården runt om och havsbukten utanför, se figur 21 och 19. I början av stigen finns ett exotiskt inslag av cypresser, *Chamacyparis*, i den annars vilda svenska floran. Kanske var tanken att fortsätta fläta in sådana inslag längs stigen, se figur 18.

Figur 20. Början av stigen.

Figur 21. Utsikt över trädgården och villa Abelin.

Figur 22. Stenkant från stigen.

Figur 23. Kanten är nära.

Stigens fortsatta gång bär vidare igenom en pelarsal av bok med utsikt över trädgården. Varje steg man tar ger en ny vy över landskapet. Man vandrar nästan på kanten av åsen och den är väldigt brant. Stigen har haft en tydlig kant av sten. Men nu finns det ingen helhet kvar av den längre. När man börjar närma sig slutet av stigens gång på åsen så avviker den i en sväng ner från åsen och man får se en vy ut över den entré som finns där idag. Se figur 22-26.

Figur 24. Vy utöver den entré som finns idag

Figur 25. Stenkant från stigen.

Figur 26. Vy över havsbukten.

Två nutida trädgårdsmästare berättar

Jag var och intervjuade Gjertrud Flote Rosén den 25 januari och Birger Ekensteirna 7 februari 2008. Detta för att få fram mera fakta om vattenträdgården, dess historia och en bild av skötseln under de senaste åren. Gjertrud Flote Rosén arbetade som chefsträdgårdsmästare i 3 säsonger från maj 2001 till januari 2004. Åren efter fanns blomsterkonstnären Tage Andersen på plats och Birger Ekenstierna tog platsen som trädgårdsmästare oktober 2007. När Gjertrud var chefsträdgårdsmästare var de ca 15-20 stycken anställda under säsongen inklusive administrativ personal. Under vintern var de 2-3 stycken. De maskiner de hade att tillgå var en traktor, en fyrhjuling och en gräsklippare, sistnämnda behövde bytas ut till en ny men detta fanns det inga pengar till. Det var ett ständigt problem med att inte ha ordentliga maskiner. Under Gjertruds tid så påbörjades det en del restaureringsarbete. Detta arbete pågick under all den tiden som Gjertrud var på plats. Hon berättar att det var Båstads kommun som var initiativtagaren. De hade beställt en utvecklingsplan till trädgården av Ulf Nordfjell. Pengar kom ifrån kommunen och ifrån Norrvikens trädgårdars stiftelse. Det var dessa pengar som användes till satsningen under den tiden Gjertrud och Ulf rustade upp trädgården. I Utvecklingsplanen var tanken ett långsiktigt arbete för framtiden i trädgården. Men när pengarna tog slut så avbröts arbetet och regin byttes ut. Gjertrud är mycket påläst om trädgården och hon har intervjuat Hild Abelin om hennes far och trädgårdsdrömmarna.

En av de viktiga frågorna till Gjertrud var vad hon ansåg Abelins tankar var med trädgården? Hon svarade att - Det är hans tankar som är hela grunden för trädgården. Jag tycker man ska komma ihåg att hans tankar var ju det som var trädgården. Alla hans delar av trädgården var nationalromantiska inspirerade ifrån olika delar av världen.

”Det är i princip en Italiensk trädgård men den är gjord på ett nationalromantiskt sätt, skandinaviskt sätt.”

Gjertrud Flote Rosén, 25 januari 2008

Gjertrud berättar att hon vet att den inspirationen Abelin hade kommer ifrån Villa d'Este. Material ifrån en Guideberättelse som de använt sig av under guidade turer på Norrviken står det att inspirationen kommer ifrån Villa d'Este och från Villa Aldebrandinao utanför Rom. Hon berättar vidare att vattenträdgården inte var klar när Rudolf Abelin dog och det är det som är problemet, idag vet man inte om det finns någon som vet längre, vad som skulle ha blivit. Det är viktigt att man lyfter fram vattenträdgården och grottan i den. Jag hade nästan börjat befara att detta inte var en prioriterad del av trädgården från Rudolfs sida, då han inte nämner den vidare mycket i Norrvikens trädgårdars tidskrift. Gjertrud berättar att japanska dalen var hans favorit och vattenträdgården var det nya projektet han höll på med när han gick bort. Den hann bara aldrig bli färdig bland annat på grund av den dåliga ekonomin. Men vattenträdgården låg Rudolf Abelin nära om hjärtat. Jag frågar om hur skicket i vattenträdgården var vid den tiden hon var på plats och vad som gjordes? - Det fanns en ny plantering av Hibiskus. Men den var dålig, mycket hade beskurits hårt och gått ut. Detta bland annat för att det är så skuggigt lägst upp i vattenträdgården. Dessutom så blommade först denna planteringen då säsongen för besökarna var slut. Så trots dess ovanlighet med en så stor plantering av den typen så

valde vi att gå tillbaka till den planteringen som var på Abelins tid med hortensia av samma sort. Detta igenom att dels arbeta med gamla bilder men också efter intervju med Hild Abelin. Gjertrud arbetade med vattenträdgårdens syn uppåt åsen, den var mycket igenväxt. Rhododendronen är så stora nu och dammarna är ej igång ordentligt. De har stora läckage och det finns ingen direktanslutning av bäcken där vattnet kommer in i anläggningen. Något de gjorde med var att de målade vattenpalatset, vitt. Hon berättar vidare om den övre delen av vattenträdgården och stigens längst Hallandsåsens kant. Där gjordes inget arbete. Stigen på andra platån en uppe på Hallandsåsen var inget vi hade resurser till. Förr var den stigen en del av trädgården. Ett välskött promenadstråk, så han hade hela biten som en del av trädgården fram till bysten. Bysten är den plats där en minnesstaty av Abelin är uppförd. Tanken var då att man skulle ha de här vyerna uppifrån den här utsiktsplatsen. Vi pratade om att utveckla detta område men det var inte det vi lade resurserna på i första hand. Det var enbart en resursfråga. Det som gjordes var att stigen rensades upp från nedre delen av vattenträdgården bort till bysten samt lite längre upp vid templet och vid grottan, som för övrigt är typiskt Italiensk renässans. Det viktigaste var att hålla andra tväraxeln tydlig. Denna är lika viktig som huvudaxeln. Sist frågar jag hur hon anser att trädgården blivit påverkad Tage Andersen? Hon säger att det inte har inte skett något utveckling och skötselinsatserna har varit för låga. Det har antagligen varit för lite personal. Trädgården har blivit helt igenväxt på ställen. Tage höll hela mittaxeln fri men i övrigt gjordes inte mycket. Man måste tro på trädgården och jobba utifrån den. Inte bara ha den som en utställningslokal. Hon tycker det är viktigt att utveckla trädgården och säger att det finns gott om möjligheter för detta, speciellt idag med det stora trädgårdsintresse som finns.

"Norrvikens trädgårdar är något utav det bästa vi har i landet."

Gjertrud Flote Rosén, 25 januari 2008

Sist frågar jag om hon vet vart jag borde kunna hitta mera information till mitt arbete, Hon nämner att en del av Norrvikens arkiv borde finnas under det gamla företaget Nordstjärnan, som idag heter Axel Johnson AB. Detta för att Abelin hade nära samarbete med Nordstjärnan. Han utförde arbete för dem och de hjälpte honom ekonomiskt. Men detta arkivet ligger långt upp i landet från Båstad. Det kan även finnas en hel del material att hämta ut föreningen Gamla Båstads arkiv.

Birger Ekenstierna har inte arbetat som trädgårdsmästare på Norrviken så länge men är väl insatt. Han är inhyrd från Apelrydsskolan av Norrvikens Trädgårdar AB (NTAB) för att arbeta som trädgårdsmästare. De resurser han har att arbeta med är tre heltidarbetande plus han själv, en säsonganställd och 30 trädgårdsmästarelever från Apelrydsskolan. För närvarande har de även två killar från inhyrda från PEAB till röjningsarbete. Annars hyr de in personal och maskiner efter behov. De Maskiner de har är 1 liten John Deere traktor, en liten lastare, en liten traktor, två små åkgräsklippare och en stor. Det är en bra grund att stå på men som skötselmänniska så önskar man en bättre maskinpark.

Jag frågar om vattenträdgårdens skick idag. Det växer kraftigt på platsen, vilket leder till mycket beskärningsarbete. De fasta elementen som trappor dammar, gångar och annat är

för dåliga för att anläggningen skall fungera. Dammarna är i väldigt dåligt skick, speciellt de översta dammarna. Det har gjorts tillfälliga försök att reparera den provisoriskt med dammduk men det fungerar inte. Under den tid Birger har varit på plats har hortensiorna klippts ner. De var inte beskurna på 3-4år och hängde långt ut över gången, så föryngringsbeskrning var det som gällde. Därefter beskars rhododendronen in ganska kraftigt som till större del låg över andra. Dessa beskars. De rhododendron som bildar valvet över grottan har också beskurit en del men begränsat så det inte skall bli för stor chock för plantorna. Annat arbete som utförts är slyröjning hela gången upp till vattentemplet och upp till gångstigen längst åsen. Trapporna är i väldigt dåligt skick, byggda av trä. Sättsteget har sjunkit så mycket så att det i princip är farligt att gå i trappan. Birger berättar att de kommer att titta på den framförallt i anläggningskursen med eleverna från Apelrydsskolan. De kan få lägga tid på att restaurera den och påbörja en lagning.

Jag frågar om stigen som går längst med åsen, vad finns det för planer för den?

”Det är något som vi tänker utveckla. Vi ska röja området men vi måste ta arbetet i etapper på grund av att ha en varsam hand i arbetet men främst på grund av resurser med tid och pengar. Prioritet ett i parken är att skötseln bli bättre i alla vitala delar av parken. Prioritet två är att utveckla och restaurera samtliga områden samt att utveckla ytterområdena. Prioritet ett i Vattenträdgården är att trappan fungerar. Prioritet två är reparera dammarna men innan detta kan göras så hade det varit ett önskvärt att få in en som skriver ett examens arbete, en konkret åtgärdsplan med ekonomisk beräkningskalkyl och hur man bör gå tillväga med restaureringen.”

Birger Ekenstierna, 7 februari 2008

Det finns inga planer idag att utveckla vattenträdgården vidare men det kan bli aktuellt om tre till tio år. Det var troligtvis Rudolf Abelins tanke att vattenträdgården skulle fortsätta hela vägen upp för åsen. Birger tycker det är en mycket intressant tanke och skulle mycket väl vilja vara med och utveckla vattenträdgården.

Norrvikens trädgårdars historik

Rudolf Abelins historia

Rudolf Abelin föddes 30 maj 1864 i Malmö. När han var två år gammal flyttade familjen till Stockholm. Då hans far var krigsminister skulle denna flytten komma till att bli en av många. Hans föräldrar arbetade mycket båda två och därmed blev Abelins uppfostran mestadels överlämnad till andra. Under barndomsåren i Stockholm spenderade Abelin sina sommarlov hos hans morföräldrar i Sörmland. Hans morfar hade stort intresse för trädgård och park. Han lärde Rudolf mycket om bär, frukt och blommor som han själv odlade mästerligt. Morfaderns intresse smittade av sig till barnbarnet och Abelin sade sig senare ha ärvt det gröna intresset ifrån honom.

Abelin mådde bättre av att bo på landet. Han trivdes att kunna vandra i naturen och tyckte det var ett lyckligt fritt liv i sin omgivning. Så när han kom tillbaka till Stockholm igen saknade han landet och friheten, han vantrivdes och skolarbetet blev lidande. Dock var det inte bara saknanden av landet som gjorde att han hade det kämpigt med studierna. Redan vid 8 års ålder började han märka av de dåliga ögon som sedan skulle plåga honom genom livet. De svaga ögonen var ett hårt handikapp för den unga arbetsivriga mannen, som till sin sorg fick veta i 15-16års åldern att hans syn kanske skulle kunna komma till att försvinna helt. När han inte tvingades vara inne i skollokaler, utan fick vistas ute i dagsljuset var ögonen inte lika stort problem. Dock var detta inte det som drev honom till trädgårdsyrket utan Abelin sade;

"Den rätt allmänna uppfattningen, att jag drivits till valet av trädgårdsyrket, därför att mina ögon ej tillåto något annat, är emellertid grundligt falsk. Mitt yrkesval kom av inre kallelse och en fullt naturlig håg."

Rudolf Abelin, Föreningen Norrvikens trädgårdar årsskrift 1924, s 21.

Trots dåliga ögon så var det självklart att Rudolf skulle studera vidare. De dåliga ögonen plågade Abelin allt mera och en dag opererades han, men operationen misslyckades och ledde till ett framfall av hinnorna som gjorde hans öga mycket svagare än innan. Så svagt att andra operationer inte skulle kunna göra någon nytta. Skolgång i Linköping och Norrköping, med dess jobbiga tid av operationen blev senare efterföljt av studier i Uppsala. När Rudolf var färdig med studierna i Norrköping var hans önskan att äntligen få bli trädgårdsmästare, men han fick ett bestämt nej. Föräldrarna ville att han skulle avlägga en examen i juridik i Uppsala. Detta var enbart hans föräldrars önskan och Rudolf kände att det inte var rätt att tvinga honom till studier i Uppsala då han önskade att studera till trädgårdsmästare och inte juridik. Men han hade inget val och studierna i Uppsala påbörjades. Dessa studier blev aldrig färdiga då hans ögon av all ansträngning tillslut slutade fungera för honom då han fick blödningar inne i dem. På beordring fick han inte läsa vidare och tvingades lämna Uppsala. Studierna var inget Abelin sörjde att få lämna, däremot alla de vänner han fått var det hårt att säga farväl till. Han tog nu tillfället iakt att än en gång försöka få bli trädgårdsmästare. Han beviljades sin önskan. Föräldrarna var dock inte glada över detta men de hade inte något val då hans ögon inte längre kunde fungera för studier. Hans plats att lära trädgårdsyrket blev en tvåårig kurs

vid Rosenborgs have, en trädgård i Köpenhamn. Det första halvåret blev en hård tid av mycket slit då hans lärare och kollegor inte tog honom på allvar. Det som försvårade situationen var att han nu dessutom fick klara sig helt själv ekonomiskt, vilket inte var lätt då han inte tjänade så mycket. Efter den första terminen såg hans lärare dock att han var disciplinerad och hade ett äkta intresse för det gröna, så särbehandlingen ursäktades och upphörde därmed. När de två åren gått visste han inte hur han skulle fortsätta. Han rådfrågade då slottsträdgårdsmästaren om hur han bäst skulle kunna utbilda sig vidare. Råden han fick var att söka jobb i en svensk trädgård och arbeta där innan han antog sig en egen och senare fortsätta och upprätthålla studierna med kortare resor utomlands. Rudolf Abelin tog till sig råden. Dock arbetade han bara under sommaren i en annan trädgård och redan till hösten så begav han sig till hans första "Norrviken" som låg beläget vid Björnsnäs och där tog han över ansvaret till våren. Det ekonomiskt inbringande blev fruktodling och då främst äpplen och Rudolf uppförde även en trädgårdsskola för kvinnor. Han hade precis planerat anläggningen av nya delar till trädgården i Björnsnäs och tanken var att trädgården skulle anläggas så billigt som möjligt och i samspel med landskapet sammansatt med terrängen och naturen. Det enda större anläggningsprojekt han hade planerat var en grott och klippträdgård som skulle anläggas i den östliga delen av trädgården. Men alla planer krossades av att den nya järnvägsleden skulle komma till att gå rakt igenom trädgården. Detta var till Abelins sorg, nu blev tvungen att bege sig ut och söka efter ny mark till sina trädgårdsdrömmar (Abelin, 1924).

Norrvikens trädgårdars födelse

Under en disig novemberdag år 1905 befann sig Rudolf Abelin utanför Båstad. Han var på vandrande väg västerut. Dimman gjorde att han inte visste hur nära havet han var eller kunde skönja landskapets stora former. Han letade efter ny mark att utveckla sina drömmar på. När han hörde vågorna var det som havets vind kom och lättade sikten. Han kunde se att han stod nära havsstranden i anslutning till en mer eller mindre brukad äng. Än mer vind gjorde att dimman lättade och solen lyste över ett landskap med en reslig skogsbeklädd ås. Platsen påminde honom om det hem han nu blivit tvungen att lämna och skulle senare komma till att heta Norrviken och han sade till sig själv:

"Här är det. Du har funnit, vad Du sökt"

Rudolf Abelin, Föreningen Norrvikens trädgårdar årsskrift 1924, s 6.

Hans fortsatta vandring förde honom fram till 'Lilla Båstad'. En liten gård med halmtak som låg på en platå strax intill åsen. Han fick veta att gården var till salu och bestämde sig därmed att stanna på orten tills han genomskött möjligheterna för att kunna köpa gården. När han senare till julen åkte uppåt landet igen hade han med sig ett preliminärt kontrakt med övertagandet av äganderätten och han hade under väntetiden ritat sig en fullständig översiktplan över den kommande trädgården. Den 28 januari 1906 skrevs kontraktet på och gården blev hans. Arbetet med planerna satte genast igång och man började med den för framtiden ekonomiskt inbringande delen, fruktodlingarna. Till själva boendet ägnades inte många tankar, Abelin kände sig varken ha tid eller råd att inreda hemmet. Hans avsikter var att använda den nya jorden på samma vis som den gamla. Fruktodlingarna var mycket viktiga och han hade därför sökt efter en lugn, skyddad varm

plats med skiftande jordmån. Jorden var i hans tycke och han fann all den skiftande jordmån han sökte. Den jord som låg västerut avråddes han av markens förra ägare att odla på, då det sades att växter inte ville gro där. Men detta avskräckte inte Abelin som provade anlägga sin renässansavdelning ändå. Det var de västliga och nordliga vindarna som gjorde det svårare för växterna att gro men efter några år så började växterna trivas och slå i höjden. Platån som gården låg på bestod av morän ovanpå en kalkgrund samt några hektar bra och djup näringsrik jord. 'Lilla Båstad' var vanskött då Abelin tog över och den skyddande vegetationen emot vinden var hårt utglesad. Vilket skapade fritt lektrum för stormens hårda vindar. Fem till sex år efter plantering så kunde det ske att hundratals fruktträd blåste omkull vid en storm. Jorden vid stranden var urmargad och liknande innehåll ur ett grustag. Det tog många års envist arbete innan den förvandlats till en god matjord. De gamla gårdsbyggnaderna vittnade snabbt på att de inte var något värda att bygga vidare på. Det blev tvunget att byggas nytt och det var antagligen det enda rätta att göra med tanke på den kommande storslagna trädgården som skulle bli runt om. Abelin erkände att det var trädgården som var det centrala och omvårdade. Byggnadernas yttre murar och väggar var viktigare än det inre. Det var grundstommarna i trädgården som gick före i skapandet. Bostadens inre var inte lika högt prioriterat och fick av ekonomiska skäl därav vänta. Han resonerade som så att rummets fullbordande kunde lösas över ett par månader av yrkeskunniga hantverkare. Trädgården däremot krävde hans fulla uppmärksamhet och alla kunskaper (Abelin, 1924).

Ekonomi och utvecklingen

Ekonomi i trädgården var det viktigaste därför började Abelin med fruktodlingarna. Precis som i Björnsnäs var det fruktodling som skulle stå för det inkomstbringande och då främst äpplen. Ett nytt komplement var hasselnötter. Rudolf hade länge varit intresserad av att odla hasselnötter så som i utlandet men klimatet hade hindrat honom. När han nu befann sig i gynnsamt klimat i Skåne skulle han prova odla hasselnötter. Dock blev klimatet hans värsta fiende under krigsåren. Det hände att vårens blomning frös och något år var sommaren så kall och regning att skörden blev mycket liten. Marken runt Norrviken var mycket god och ibland undrade det honom om han inte borde ha brukat den som bönderna. Men det som intresserade honom mest, hela vägen ifrån hans barndom, var just fruktodling. Han blev framgångsrik med fruktodlingen. Detta resulterade i att han spred mycket kunskap, kämpade för att hanteringen skulle bli bättre och vann redan år 1900 guldmedalj för sina äpplen på världsutställningen i Paris. Rudolf hade stora planer för sitt Norrviken. Här kunde han leva ut de idéer och kunskaper han fått genom alla resor och studier. När han kom på plats i Norrviken hade han redan ritat en översiktsplan med de viktigaste och genomgående dragen igenom trädgården. Hans tanke var att arbeta med beprövade metoder och uttryck från historien och använda sig av dessa för att skapa en modern trädgård. Han arbetade med en stor genomgående idé i samspel med naturen. Trädgården skulle sammansvetsa olika trädgårdsepoker och kunna fungera som ett museum i framtiden, där människor kunde vandra och se vad som tilltalade dem mest. Allt detta utan att harmonin och helheten rubbades. Han önskade att trädgården skulle vara till nytta för allmänheten, likaväl för njutning som för studier och till trädgårdsmänniskan samt arkitekten. Det var ett svårt projekt att skapa en så storslagen trädgård med så små medel men Abelin var väl medveten om detta. Trots små medel var han otålig och ville få trädgården färdig i så stora drag som möjligt, så fort han

kunde. Detta för att själv få kunna hinna njuta av trädgården. Inspirationen fick han ifrån hans studier utomlands och då främst Italien. Där såg han att det fanns en självklar strävan efter att sammanfoga trädgården med naturen och dess landskap. Ett tänk som Abelin tyckte fattades i dåtidens trädgårdssverige, där man alltför ofta glömde bort det stora perspektivet. Abelin värdesatte naturparken med dess otuktade skönhet lika väl som han tyckte det var viktigt och vackert att ha en arkitektonisk stramhet som skapade fastheten och gav en helhet till verket. Det var avsaknaden av en trädgård som uppfyllde hans trädgårdspassion och gav lust att skapa det han saknade. Den Italienska barockträdgårdens riktlinjer innehöll allt det han strävade efter. En konstform som man kunde arbeta med i olika höjder och som krävde höjdskillnader. Detta var en trädgårdskonst som enligt Abelin passade speciellt bra till det svenska landskapet, där det finns rikligt med höjdskillnader. Det blev alltså den Italienska barockträdgården som blev grunden i Norrviken. Den Italienska barocken har ett kraftfullt siktlinje förande spel som genomsyrar trädgården och ger den de viktigaste dragen. Denna form släpper in naturen och landskapet i trädgården som tavlor. Naturen flyter samman med trädgården, samtidigt som siktlinjerna ger de olika delarna ett viktigt samspel. Överallt i Norrviken var det detta som Abelin eftersträvade. En park i ett stort perspektiv, tydliga siktlinjer norr, syd, öst och väst. Varje siktlinje går utifrån bostadshuset som byggdes med denna tanke. Siktlinjerna har deras egen trädgårdsstil men är ändå sammanflätade med varandra (Abelin, 1924).

Skapandet av den Italienska vattenträdgården

Den östliga siktlinjen ligger rakt ut ifrån husets gavel upp över den branta åsen. Marken där var mycket sank när Abelin kom till plats och även besökare med kunskap rådde honom att inte lägga huset för nära denna plats. Abelins tanke för denna siktlinjen var att om möjligt anlägga en parterravdelning. Denna skulle omslutas av idegransalléer och däremellan skulle parterrens mönster ligga. Från parterren skulle man kunna ta sig på båda sidor, till en naturpark och en liten rokokoträdgård. Siktlinjen skulle fortsätt upp över åsen mellan höga lövväggar skulle en lång primär vattengång rinna ifrån åsens topp igenom ett tempels bas och söka sig ner till firare utrymmen. Åsen gav tvåhundra meter höjdskillnad till vattnets gång ner igenom trädgården (Abelin, 1924).

I en artikel i tidningen Svenska hem i ord och bilder från 1939 skriver Gunnar Björkman om Norrviken. Han beskriver där hur Abelin förvaltar sina 200 tunnland med varsam hand, han putsar med måtta och gallrar bara när det är nödvändigt. Abelin har en outtröttlig skaparlust och fortsätter hela tiden med nya projekt. Det han skapar just nu är en parkgång med olika vyer. Svenska lövträd blandas med cypresser och gör att vegetationen känns nästan tropisk. På Hallandsåsen, ett vittrande berg som under vårens tjällossning lossar stenar rullandes ner för slänten så det låter som om man skjuter skarpt med ett gevär. Vid åsens bas finns en damm med röda näckrosor, *Nymphaea cultorum* och Pellaridegran *Taxus baccata* 'Hibernica' planterat. Fontänerna ger liv i vatten trädgården och i bakgrunden på åsen finns ett vattentempel. Detta tempels baksida skall förses med en glasvägg och då skapa ett akvarium för svenska fiskar och växter (Björkman, 1939). I kapitlet om Barockträdgården i Norrvikens trädgårdars tidskrift 1925 beskriver Abelin den naturliga vegetationen och tankarna om området noggrant. Dessa beskrivningar och tankar är viktiga även för vattenträdgården då denna är belägen i samma natur och alla delarna av trädgården är sammanflätade med varandra den ena lika viktig som den andra. Vegetationen i området är rik, träd och buskskitet består av Ask *Fraxinus excelsior*, Bok *Fagus sylvatica*, Alm *Ulmus glabra*, Asp *Populus tremula*, Björk *Betula pendula*, Al *Alnus*, Rönn *Sorbus acuparia*, Hassel *Corylus avellana*, Hägg *Prunus padus*, Olvon *Viburnum opulus*, Fläder *Sambucus nigra*, Brakved *Frangula alnus*, Vildkaprifol *Lonicera periclymenum*, Säl *Salix caprea*, Slån *Prunus spinosa*, Nypon *Rosa villosa*, Björnbär *Rubus fruticosus*, Hagtorn *Crataegus monogyna* och rariteter så som Vresbok *Fagus sylvatica* f. *tortuosa*. Det trädslag som fattas i det vilda beståndet är Eken, *Quercus robur*. De taggiga buskarna är viktiga då de ger skydd och tillhåll för småfåglar att överleva och frodas. Buskarna blommar olika tider på året och bidrar därigenom till förändring i landskapet under årstiderna i både liv och färg.

”Att söka sammansmälta natur och kultur i vegetationen har varit en av de främsta uppgifterna vid anläggningens planering och utförande.”

Rudolf Abelin, Föreningen Norrvikens trädgårdar årsskrift 1925, s 120.

Om ängsfältskiktet berättar Abelin att detta är något rikare än på andra platser då det består av blå *Hepatica nobilis*, vita *Anemone nemorosa* och gula *Anemone ranunculoides* sippor, gullviva *Primula veris*, Nässelklockor *Campanula trachelium* och sällsynta

orkideer *Orchis maccula*, nattviol *Platanthera cloranth*s, Liljekonvalj *Convallaria majalis*, Klöverarter *trifolium* L. och kråkarter. I skogen består fältskiktet av vackra Ormbunkar *Polypodiaceae*, Sumpsenap *Rorippa paulustris*, Förgätmigej *Myosotis* L., och Besköta *Solanum dulcamara*. På grund av brist i ekonomin sköttes allt så billigt och förmånligt som möjligt. Alla delar av trädgården bidrog till hushållet. Gräsmattorna slogs sent om våren för att kunna ge foder åt djuren, spegeldammen var till för trädgårdens bevattning samt till foreller åt köket och naturligtvis de viktiga fruktodlingarna var inkomstbringarna till hemmet (Abelin, 1925).

Hans tankar om gräsmattans skötsel och utformning framkommer tydligt genom en beskrivning av gräset i barockträdgården framför huset:

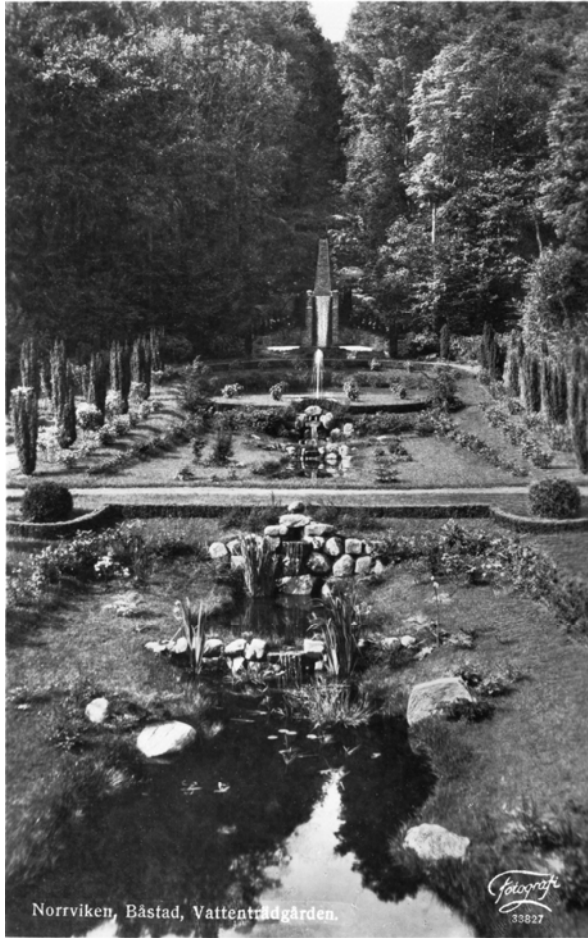
”Runt dammen breda sig stora mjuka gräsmattor, icke maskinslagna, stela och korta som ett stycke målad väv, utan försedda med så pass långt gräs att vinden kan leka med det och liksom kårarna på havet ila fram igenom det, alstrande skuggor och ljusreflexer i livlig växling.”

Rudolf Abelin, Föreningen Norrvikens trädgårdar årsskrift 1925, s 116

I årsberättelsen för åren 1923 och 1924 som är skriven av Olle Phiel och publicerad i Norrvikens trädgårdars tidskrift år 1925, redovisas de händelser som skett i Norrvikens trädgårdar under denna period. Det som hände 1923 var att siktlinjen av den engelska parterren mot åsen högs upp och 1924 var den italienska siktgångens lövväggar utformande (Abelin, 1925). Vidare finns en årsberättelse med i tidskriften 1926-1927 där det står beskrivet att de arbeten som utförts under 1925. I vattenträdgården hade siktlinjen ytterliggare förbättrats och den engelska parterren har anlagts enligt det ursprungliga förslaget samt att det har planterats rhododendron som skall verka uteslutande. I föreningen Norrvikens trädgårdar tidskrift 1926/1927 beskriver Rudolf Abelin mera ingående de axlar han skapat i kapitlet den japanska trädgården i denna texten framkommer det tydligt att vattenträdgården och den japanska dalen är sammanbundna, dels i och med tvärxeln som går rakt igenom huset på ena sidan är det den italienska vattenträdgården och på den andra sidan av huset den japanska dalen, men de är även sammanbundna i och med att det är samma vattenkälla som ger vattenlivet ner igenom trädgårdarna. Han beskriver här den stark sluttande siktlinjen som vattenträdgården består av. En 150 meterlång siktlinje med terrasserings som låter vattnet trappformigt vandra ner igenom utschaktningar hela vägen ner intill huset (Abelin, 1926/27).

Trädgårdens gamla utseende versus framtiden

Jag har letat i text och efter kartor om hur trädgården såg ut förr. Det jag har hittat är främst gammalt bildmaterial. Bilderna är från 1930-1940talet och jag har fått dem ifrån Båstads kommuns bildarkiv.

Figur 27. En ung vattenträdgård.

Figur 28. Vattenträdgården har stigit i ålder.

Här ser man en relativt nyanlagd vattenträdgård, se figur 27. Bilden till höger är antagligen 10 år efter anläggning, se figur 28. Man ser tydligt hur pelaridegranen, *Taxus baccata* 'Hibernica' har blivit större samt hur buxbomskloten, *Buxus sempervirens*, har ökat i dimension. Dammens växter har utvecklats och ett vattenfallssteg längst ned har tagits bort. Siktlinjen över åsen är lite igenvuxen men man kan ändå skönja grottan med dess vattenfall. Det ser ut som att vattentemplet har påbörjats längst upp, se figur 28.

Figur 29. Vattenträdgården från annan synvinkel.

Bilden till ovan, se figur 29, är antagligen tagen runt samma år som figur 28. Här ser man tydligt att pelaridegran är planterat på båda sidor om gången som alléer. Innanför idegransraden, emot dammarna är det planterat trädgårdshortensia, *Hydrangea macrophylla*. Den raden som står innanför trädgårdshortensian går knappt ej att artbestämma, men antagligen är det astilbe, *Astilbe*. Detta grundat på att det finns astilbe på flera ställen, bland annat strax intill dammarna i vattenträdgården. Dammarna har för övrigt ändrat sig till viss del i utseende. I den nedre dammen växer det än idag röda näckrosor, *Nymphaea cultorum*, och svärdslija, *Iris pseudacorus* se figur 30. På dammens högra sida sett från boningshuset växer det en röd japansk lönn, *Acer platanum* 'Atropurpureum'. Idag är den mer än väl uppvuxen men ser nästan lite anskrämlig ut. Om man jämför de historiska bilderna med dagens ser man tydligt att dammarna har ändrat sig mycket i storlek och att gräs har växt för stenarna i översta kanten av dammarna. Det som inte finns kvar idag är grusgången och buxbomsparterren mellan dammarna, pelaridegranarna är helt borta förutom två stycken som står längst upp vid grottan, raden av växter som stod innan för hortensior är borta. Längst upp runt fontänen växte det solitärer av trädgårdshortensia och vid fontänen fanns en avdelande buxbomshäck med ett valv i mitten, även denna finns ej längre kvar. De rader med hortensior som var planterade innanför idegranarna var helt borta men har blivit dit planterade på nytt 2002, dock planterades de inte exakt så som de stått innan, utan på den platsen som idegranarna hade. Mellan idegranarna ut emot kanten av trädgården kan man se att där finns rhododendronen, *Rhododendron* 'Catawbiense Grandiflorum', redan planterade, se figur 29. Idag är de mycket stora.

Figur 30. närbild på nedersta dammen

Figur 31. Rudolf Abelin med sin far.

Trädgården Rudolf Abelin skapade tog mycket pengar. Det finns berättelser att familjen tvingades leva på nästan ingenting medan Abelin skickade iväg värlönlönde ryttere efter nya växter till hans paradis. På bilden till höger ser man Rudolf med sin far i trädgården bilden är tagen på grusgången mellan huset och vattenträdgården, se figur 31.

Figur 32. Närbild på fontänen med dess bakgrund.

Figur 33. Fontänens kraft.

Vattentrycket är gott och syns på fontänens kraft, se figur 32 och 33. Idag fungerar den inte. Antagligen för att dammarna läcker så kraftigt eller så har vattenmekanismen gått sönder.

Figur 34. Villa Abelin

Andra ändringar är att förr var husets fasad täckt av murgröna, *Hedera helix*, det är den inte idag, se figur 34 och 35. På bilden nedan, kan man tydligt se den beskrivna avgränsande buxbomshäcken ovan, se figur 35. Man kan även se här att bredvid grottan har redan rhododendronen planterats dock mellan några andra plantor. Grottan har heller inte plattläggning utan grovt grus vid den här tiden.

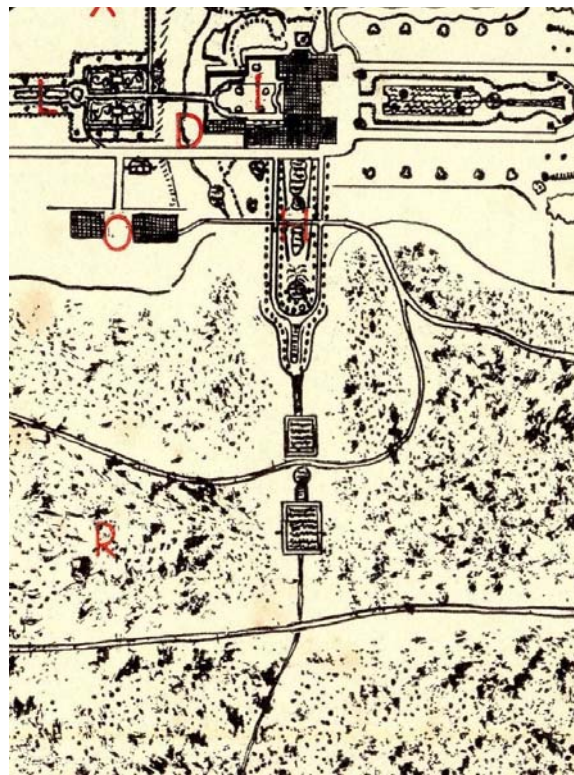
Figur 35. Vy över vattenträdgården ner emot huset.

Figur 36. Översiktskarta på Norrvikens trädgårdar.

Jag har funnit en gammal ritning som är gjord någon gång vid 1920-1930 talet. På dessa ser man tydligt det promenadstråk som fanns eller skulle bli skapat, se figur 36. Man ser även vattenträdgårdens tydliga mönster, se figur 37.

På en inzoomning av vattenträdgården ser man tydligt tanken i slänten med de rektangulära dammarna och de runda däremellan. Man ser att i den runda dammen, i den nedre delen av trädgården, var fontänen mycket viktig då den är tydligt utritad. Gången som fanns emellan dammarna i den nedre delen av trädgården gick rakt igenom vattenträdgården och band därmed samman till naturparken och till den lilla rokokoträdgården. Det är en viktig del som inte finns idag. Vattnet som kommer från åsen är tydligt utritat och man kan se hur det ska vara; att det ska rinna ner i de rektangulära dammarna igenom grottan och skapa kraft till fontänen.

Figur 37. Inzoomning på vattenträdgården.

Utvecklingsplan

Överväganden och ställningstagande

Vattnets gång genom trädgården är det absolut viktigaste. Fontänen fungerar inte längre i den runda dammen och vattenfallen har inte samma styrka. Detta är element som måste fungera för utan dessa finns det ingen vattenträdgård. Inspirationen kommer ifrån Italiens vattenträdgårdar. Det är ytterst viktigt att restaurera de rektangulära dammarna samt att rusta upp trapporna upp för åsens vilda del. Det är i den översta dammen som bäcken från åsen rinner på. Fungerar inte pårinningen så fungerar inte resten av trädgården. Först när dessa hårda element har lagats, kan man börja fundera på att utveckla vattentrappan uppför åsen så att vattnet kommer till att rinna hela vägen ifrån åsens topp och ner igenom vattentemplet precis som Abelins tanke var. Den skarpa slutningen som är indelad i terrasser måste var tydlig den gör att vattentrappan blir mer effektiv. Vattenträdgården är ingen billig anläggning i förvägen om man ser till skötseln av dammarna. De bör hållas i gott välfungerande skick. De två dammarna som är gjutna, den runda fontändammen, se figur 40 nummer 2 och grottans damm, se figur 40 nummer 1, behöver rensas ett par gånger årligen. De andra behöver slamsugas med några års mellanrum och i samband med detta bör även vegetationen runt om och i dammarna ses över. Detta för att de ej skall bli överväxta samt att viktiga växter får frodas vidare. Vattenträdgården är den andra axeln på huvudaxeln i trädgården. Det är därför mycket viktigt att hålla siktgången öppen och fri hela vägen upp över åsen. Min önskan är att bevara och ta tillbaka trädgårdens utseende som den hade när Abelin skapade den. Detta är möjligt till viss del.

Många ändringar har gjorts under tidens gång. Idag finns det bland annat pelarekar, *Quercus robur fastigiata* växande på var sida om trädgårdens nedre del. Dessa vill jag ta bort, då är i dåligt skick och ser fula ut samt att de inte tillhör ursprungsidén. Jag vill värna om rhododendronen och låta den frodas vidare. På var sida om grusgången fanns innan pelaridegranar, *Taxus baccata 'Hibernica'*, dessa finns inte kvar idag. Detta antagligen för att de blev för stora och föll isär. De hade varit önskvärda att plantera igen då det ger rätt uttryck till platsen. Rhododendronen, *Rhododendron 'Catawbiense Grandiflorum'*, var säkert inte menad att bli så stor på vissa ställen. När rhododendron på denna tid introducerades så visste man inte hur stor den kunde bli. Många romantiska trädgårdar och barockträdgårdar har i princip försvunnit i storleken av rhododendronen. Dock har Rhododendronen blivit viktig att bevara då den ger platsen en fin inramning genom att den blivit så stor. Det tar lång tid för rhododendron att växa upp i denna storlek och det går inte så lätt att ersätta dem annat.

Varför Abelin valde just de växterna som han gjorde kan jag inte svara helt säkert på genom min litteraturstudie. Jag antar att han valde dem genom att de var tidstypiska barockväxter. Kanske var hortensiorna en kär favorit eller så var det de mest ekonomiskt fördelaktiga plantorna han kunde få tag på och odla upp i en större mängd. Om man ser på hans sinne och de historier om att familjen levde på några få ören när han skickade iväg folk att köpa växter för nästan hela kapitalet.

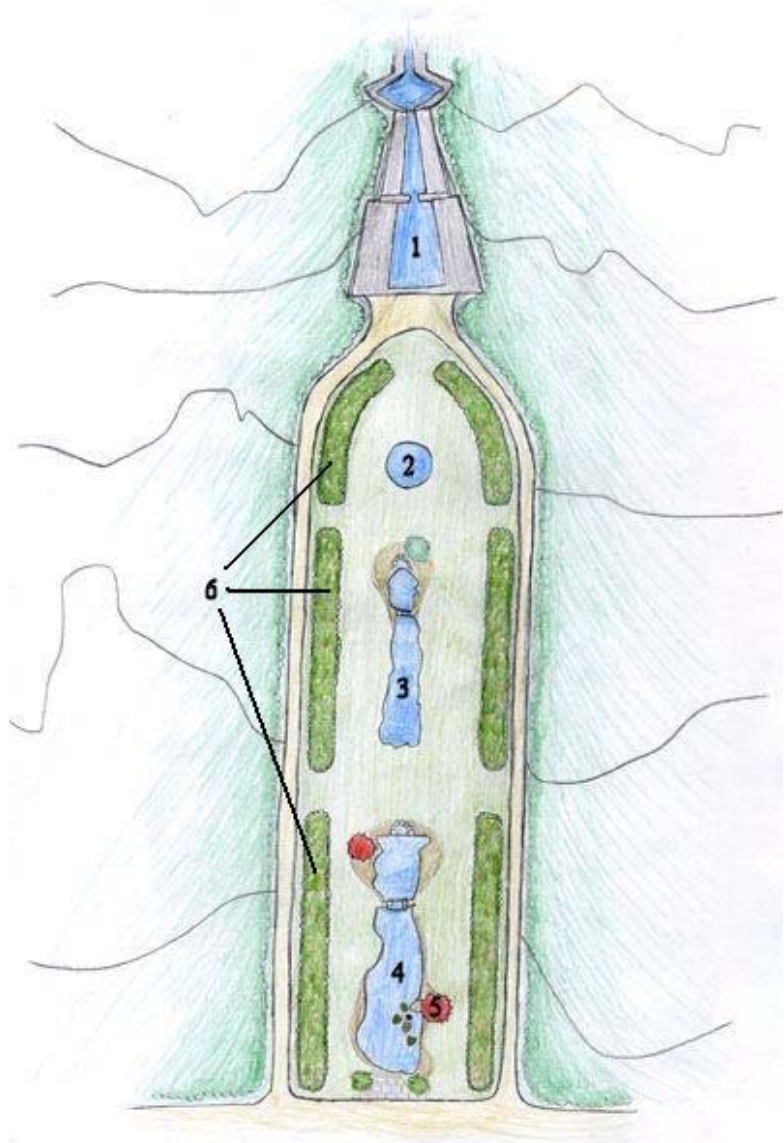
Mitt förslag är inte det billigaste ur skötsel syn, men det följer trädgårdens utseende som Abelin skapade. Klippta pelareidegranar och buxbomshäckar, *Buxus sempervirens*, samt rabatterna som måste vara tydliga i sin form kräver mycket skötsel. Pelaridegranarna som alléer ger även en extra kostnad i att klippa gräset runt dem, då det tar längre tid än om man inte hade haft lika många detaljer. Dock hade Abelin en annan smak gällande gräset. Han ville ha det så pass långt att vinden kunde leka i det men ändå inte ovårdat. Kanske är detta möjligt att kunna genomföra till nytta för ekonomin, men i dagens trädgårdssverige anses det se fult och ovårdat ut med långt gräs. Abelins önskan var att trädgården skulle utvecklas och inte bli avstannande i tiden. Så att klippa gräset vore inte en felaktig handling. Däremot att låta bli att klippa gräset på denna mycket bördiga mark vore inte förnuftigt. Det skulle inte skapa en vacker sirlig äng utan en tovig gräsbeklädd mark. Abelin hade alltid den ekonomiska tanken med i spelet. Gräset slogs sent för att kunna användas till foder åt djuren. Detta hade kunnat göras men man skulle då vara tvungen att slå med lie, något som tar mycket längre tid än att hoppa upp på en åkgräsklippare och ta en runda.

Den övre delen av vattenträdgården har jag inte ritat någon skiss på. Förändringarna kan inte bli så stora här innan man har lagat dammarna, som är det viktigaste. Slyröjning behövs varje år för att hålla siktgången så tydlig som möjligt. För att ytterligare göra siktlinjen skarp bör vegetationen på sidorna ses över, man kan beskära löväggarna för att få maximal effekt av siktgången. När det sedan är dags att vidareutveckla vattentrappan så kan man börja med att studera de kuber som står bakom vattentemplet och arbeta sig uppför åsen ifrån dem. Jag anser att man bör gå igenom och samla ihop Norrvikens arkiv först, kanske finns det några gamla ritningar eller anteckningar man kan jobba vidare efter. Arkivet är i så dåligt skick och spritt ut över landet.

Stigen längs med Hallandsåsen tycker jag ger något alldeles extra till trädgården. Här finns det fina möjligheter att utveckla trädgården. Nummer ett är att hålla stigen gångbar. Speciellt viktigt är det i höjd med entrén, där stigen viker av och går nerför åsen att göra så det går att lätt ta sig upp och ned. Man bör ordna så att det går lätt att ta sig fram för även de med inte lika god fysik. Platsen skulle behålla sin mystik om man låter bli att ny anlägga stigen. Utan låter tidens gång ge platsen en fin patina. Det ger stigen det där lilla extra som gör den väl värt att vandra. Man kan sedan även placera ut fler bänkar och börja med att hugga upp gluggar i vegetationen så man tydligare kan se ut över trädgården och havet. Dessa gluggar kan bli en attraktiv resurs till Norrviken för konstnärer och andra som studerar landskapet. Stigen ger två möjligheter att komma upp till utsiktsplatsen längst upp i trädgården man kan börja vandra den ifrån andra sidan av trädgården. Då vandrar man en underbar stig med olika vyer över trädgården och havet tills man kommer till den ”Grande” vyn av dem alla, den sista, den över vattenträdgården, Villa Abelin och havet. Den andra är om man vandrar upp igenom trädgården, bestiger den branta terrängen och når sitt mål längst upp. Man blir belönad med utsikten. Dessa två olika sätt gör att alla människor kan komma upp och se utsikten. Om man är ung och frisk kan man bestiga berget om man är gammal och inte lika förtjust i att bestiga Hallandsåsen kan man vandra en behaglig promenad innan man når sitt mål.

Trädgårdens utseende idag

Idag är trädgården väl uppvuxen och har ändrat sig mycket sedan Abelins tid. Den har förfallit något enormt och de insatser som Gjertrud gjorde i samarbete med Ulf är antagligen den anledningen till att den är i så gott skick som den är idag. Om inget hade gjorts då hade det inte funnits någon trädgård kvar idag. Man ser tydligt på bilder att trädgårdskonsten är en levande flyktig form av konst som försvinner då människans vårdande hand dör ifrån den. Buxbomshäckarna, *Buxus sempervirens* planterades antagligen inte under Ulf och Gjertruds tid då det inte fanns så stora resurser. Man gjorde det som var mest ekonomiskt riktigt och rimligt. Resultatet ser vi bredvid rabatter med hortensior, *Hydrangea macrophylla*, planterade i en båge upp emot grottan, se figur 40 nummer 6. De är dock planterade på den plats som idegranarna, *Taxus baccata* 'Hibernica', hade innan. Man borde ha planterat dem längre in. För då hade man lätt kunnat kompletteringsplantera idegranarna idag. Dock ger detta ett bra intryck och man skulle kunna nöja sig med detta utseende. Jag anser däremot att det ligger lite för långt ifrån Abelins ursprungsbild.

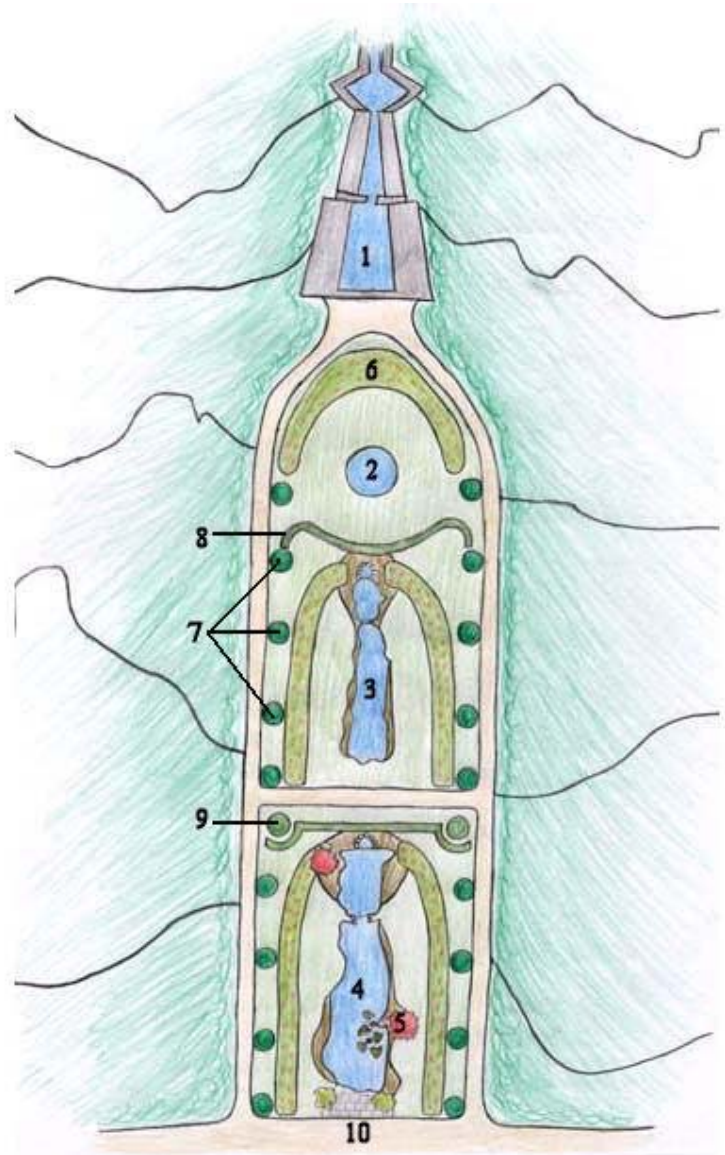
Figur 40. Vattenträdgården idag.

Mitt förslag till framtiden

För att behålla den karaktär som pelaridegranarna, *Taxus baccata* 'Hibernica' ger och som Abelin valde åt platsen så hade det varit önskvärt att plantera dit idegran igen. Dock bara på ena sidan av grusgången då rhododendronen, *Rhododendron* 'Catawbiense Grandiflorum', tar upp all plats på andra, samt att man bör hålla dem inklippta när de kommit i önskvärd storlek. De blir till smala koner/pelare av klippt idegran, se figur 41 nummer 7.

Trädgårdshortensiorna *Hydrangea macrophylla*, har alltid varit en viktig ingrediens på platsen. På Abelins tid var de planterade som solitärer i bågar vid varje damm på insidan av dessa bågar fanns dessutom planterat ytterliggare en båge. Vad detta var för växt går tyvärr ej att urskilja med någon större säkerhet på gamla fotografier men ser ut att vara astilbe, *Astilbe*. Att ha med båda bågarna känns överflödigt och för mycket. Däremot så väljer jag att ha en båge med hortensia innan för pelaridegranarna, se figur 41 nummer 6. Det blir då en båge i varje terrassdel som förstärker uttrycket. Det som förutom

höjdskillnaden och de små vattenfallen förstärker att detta är en terrasserad plats är en grusgång och två buxbomsparterrer, *Buxus sempervirens*. Båda med olika utseende som gör att de sammansmälter med platsen. Buxbomshäcken längst upp emot grottan är rund emot den runda dammen och avviker i bågar ner emot övriga trädgården, se figur 41 nummer 8. Tillsammans med hortensiarabatten ovanför och i samspel med platsens lutning höjer de känslan av en urbuktning som den runda dammen är placerad i. Den runda dammen har en fontän som är viktig för uttrycket i trädgården, denna rustas upp och lagas så att den fungerar igen, se figur 41 nummer 2. Buxbomshäcken närmast huset tar upp de strikta formerna både genom buxbomsklot och med häckens form, se figur 41 nummer 9. Häcken gör även att grusgången inte ses lika kraftigt nerifrån samtidigt som den förstärker lutningen genom att visa tydligt att detta är en terrass för sig. Dammarna

Figur 41. Mitt nya förslag till Vattenträdgården baserat på historiken.

rustas upp genom att försiktigt lyfta fram vattenfallen, se figur 41 nummer 3 och 4. Detta igenom att dels ta fram stenarna runt vattenfallen, samt på andra ställen lyfta fram de gamla stenarna vid dammkanten. Vattenväxterna intill dammen bevaras och lika så den röda näckrosen, *Nymphaea cultorum*, i nedersta dammen. De japanska lönnarna, *Acer platanatum*, är viktiga och är ifrån Abelins tid, se figur 41 nummer 5. Dessa sparas och om de skulle bli för dåliga eller gå ut, så bör de ersättas med hyfsat stora exemplar så att balansen inte rubbas. Vad gäller grottan så är det viktigt att rhododendronen får fortsätta att bilda ett valv. Dock tycker jag det är ytterst viktigt att hålla dammarna i den rensade, så att bottnen i dem syns, se figur 41 nummer 1. Detta är sådana detaljer som ger ett väl vårdat intryck för besökaren. Den lilla stenbeläggningen längst ner emot huset bevaras då den verkar som en entré till vyn av trädgården nerifrån. Här finns idag också en bänk och på var sida om den är här planterats dagliljor, *Hemerocallis*, och astilbe. Detta är en trevligt utsiktsplats för alla besökare och jag ser ingen anledning till att ändra på detta. Att gå tillbaka till detta liknande ursprungsutseende gör att vattentrappan förstärks. Man ser hur varje del skapar ett trappsteg, som förstärker att vattnet faktiskt rinner ner för slänten i etapper.

Slutord

Vattenträdgården är ett av Abelins verk som aldrig hann bli färdigt. Frågan är om den någonsin kommer att bli klar. Man kan bara önska och hoppas. Det har för mig i mitt arbete varit mycket svårt att hitta några gamla ritningar över vattenträdgården. Detta hade jag hoppats på men de arkiv som finns är i bolaget Axel Johnson ABs ägo och de andra arkivdelarna är i en kolossal oreda och håller på att vittra bort. Allt material borde samlas under ett och samma arkiv och då i Båstad och inte ända uppe i Fagersta där det sägs finnas delar av historian idag. Det hade varit av stort intresse att arbeta vidare med att kartlägga historian och samla arkivet men detta är bara ett examensarbete under sin begränsade period. När man sätter sig in i historian på en sådan stor plats inser man mycket snabbt att detta är en plats som berör många i hjärtat. Det gör att det även finns många som har åsikter om trädgårdens framtid. Dessa åsikterna är många och är inte alltid eniga. Abelin skapade ett mästerverk det är viktigt att vi tar tillvara det och arbetar tillsammans för att bevara denna gåva.

Källförteckning

Abelin, Rudolf. 1924 *Föreningen Norrvikens Trädgårdar Årsskrift 1924*. Båstad. Boken om Norrviken

Abelin, Rudolf. 1925 *Föreningen Norrvikens Trädgårdar Årsskrift 1925*. Båstad. Boken om Norrviken

Abelin, Rudolf. 1926-27 *Föreningen Norrvikens Trädgårdar Årsskrift 1926-27*. Båstad. Boken om Norrviken

Björkman, Gunnar. 1939 *Norrviken - Rudolf Abelins geniala skapelse*. s.160-162
Svenska hem i ord och bilder, sommarnummer 7-8

Bildförteckning

Sidan 19- 22, Figur 27 - 35 är från Båstadskommuns bild arkiv.

Sidan 23, Figur 36 – 37 är en inskannad och beskuren översiktskarta från föreningen Gamla Båstads arkiv

Där inget annat anges är upphovsmannen författaren.